

E-knihy – právo a praxe

Dne 12. května 2011 se konal v rámci veletrhu *Svět knihy* diskusní pořad, který připravil Institut umění – Divadelní ústav. Pod názvem *E-knihy – právo a praxe* se zabýval praktickými a legislativními otázkami elektronických knih, které v současnosti začaly formovat i český knižní trh a služby knihoven. Naplňoval rovněž jedno ze stěžejních témat letošního 17. ročníku veletrhu – Svět e-knih. O tom, že se u nás jedná o problematiku velmi aktuální a navýsost živou, svědčil i zcela zaplněný sál Literární kavárny v pravém křídle Průmyslového paláce.

Představení diskusního panelu

Moderátor PhDr. Jaroslav Císař, mj. bývalý šéfredaktor knižního magazínu *Grand Biblio* a v současnosti koordinátor projektu *Praha – město literatury*, představil diskutující odborníky, kteří se v současnosti problematikou e-knih zabývají z rozdílných pozic, a to:

Mgr. Kláru Sušickou z Městské knihovny v Praze (MKP), která je projektovou manažerkou e-knihovny, jednoho z útvarů této knihovny. V MKP již půjčují čtečky i e-knihy od roku 2009.

doc. JUDr. Jiřího Srstku, ředitele Divadelní, literární a audiovizuální agentury (DILIA), která již loni mj. sama uspořádala konferenci o e-knihách. Proslýchá se, že by měla hrát v blízké budoucnosti důležitou roli také při rozúčtovávání odměn za užívání e-knih podobně, jako je v současnosti pověřena agendou kolektivní správy autorských práv.

Ing. Jiřího Pechoče z firmy Warbler, která jednak provozuje distribuční portál *wknihy.cz*, jednak je také sama producentkou e-knih. Do dnešního dne již připravili zhruba 130 titulů e-knih.

Paní Mgr. Jitka Meklešová z Odboru autorského práva MK ČR, která měla na závěr diskuse vystoupit s aktuálními informacemi o legislativních aktivitách ministerstva právě se vztahem k e-knihám, bohužel svoji neúčast omluvila zdravotními důvody.

Záznam průběhu diskuse

Císař: E-knihy si zvláště za poslední 2–3 roky v zahraničí, ale i u nás řekly o své místo mezi ostatními médii. Z módní vlny se stal trend. Nechci zde tvrdit, že e-knihy v budoucnosti zcela nahradí ty tištěné, ale rozhodně v některých aplikacích, jak se již děje, zejména v oblasti odborné literatury a učebnic, jejich dominantní roli zřejmě převzou. E-knihy mají dnes své příznivce i odpůrce, liší se odhady v rychlosti jejich prosazení, u řady nakladatelů vyvolávají pochopitelné obavy z likvidace, knihovny budou muset přizpůsobit styl svých služeb. Legislativa u nás podle praktiků, jak se zdá, poněkud zaostává...

Předesílám, že na této besedě se budeme bavit o e-knihách, které se vydávají a poskytují naprosto legálně. Dovolil bych si tedy položit první otázku právě panu dr. Srstkovi. Chybí podle vašeho názoru v naší legislativě něco, aby tvorba a využívání e-knih byly nejen legální a bezproblémové, ale abychom se nedostali do stejné situace jako v oblasti stahování hudby, kdy vydavatelé tak dlouho váhali, až je ilegální zájemci o muziku předběhli a tuto oblast značně zdevastovali?

Srstka: Naše legislativa, a teď myslím autorské právo, je poměrně moderní a kompatibilní s evropským komunitárním právem. Např. zákon č. 121/2000 Sb. (nový autorský zákon) zcela nahradil předchozí zákon č. 35/1965 Sb. (starý autorský zákon), což je v zemích Evropské unie ve střední a východní Evropě nevídané! Tady nedošlo k žádnému lepení a nový autorský zákon je velice vyspělý. Pochopitelně jako každý zákon má nějaké své mouchy, které zaostávají za skutečností. Největším nebezpečím pro autorský zákon je, že se kopírovací technologie vyvíjejí daleko rychleji než ostatní věci, které nás obklopují. Nicméně se domnívám, že ohledně elektronických knih je to poměrně jasná věc, jelikož autorský zákon vymezuje výčtově majetková práva – je v tom poměrně formální. Paragraf 18, odst. 2 vymezuje druh internetového užití, velice stručně řečeno pojednává o stahování z internetu, ať jde o jakýkoli druh autorského díla. Tak umožňuje úspěšné licencování jakýchkoli druhů děl, která se stahují, resp. raději použiji výrazu „užívají“ na internetu. Vše lze vylepšovat, a to i toto ustanovení, které je podle mě poměrně dobře napsáno. Nicméně od doby, co bylo napsáno, se užívání internetu ve smyslu rozvoje různých způsobů rozrostlo, takže DILIA do novely autorského zákona navrhla, aby měl tento paragraf další podmnožiny. Říkám to velice stručně. Tedy aby se rozlišilo streamování a stahování, resp. downloadování a vystavování. Nedomnívám se, že by normálnímu a spravedlivému licencování podle autorského zákona v oblasti e-knih u nás něco bránilo.

Císař: U veřejnosti, která e-knihy využívá tak, že si je stáhne do čtečky a čte si je, stále přetrvává názor, třeba při srovnávání ceny e-knihy s tištěnou, že e-kniha je de facto pouze digitální podoba tištěné knihy, kterou si lze jen stáhnout z internetu. Můžete tento názor nějak komentovat?

Pechoč: E-kniha není kopií tištěné knihy, ale jiným vyjádřením autorského nebo literárního autorského díla. Ty knihy nejsou úplně stejné, i když vyjadřují stejné autorské dílo. Velice často se totiž dostáváme do diskuzí, že nakladatelé nebo čtenáři chtějí, aby e-kniha nebo její zobrazení vypadaly stejně jako kniha tištěná. To vzhledem k použitým technologiím jednak není možné, ale jednak to ani není účelné.

Císař: Jaké jsou tedy náklady na výrobu e-knihy?

Pechoč: Náklady na výrobu e-knihy bych rozdělil na dva případy: 1) „elektronickou sestřičku“ tištěné knihy a 2) vydání jenom ve formě elektronické knihy. K prvnímu případu je většinou třeba udělat v uvozovkách novou, jinou sazbu. Jedná se o jiné formátování textu, které tvoří literární dílo. Text i případné obrázky je třeba přizpůsobit parametrům čteček nebo mobilů, s jejichž pomocí se bude kniha číst. To je náklad řádově do 10 000 korun. Pokud se zaměříme na druhý případ, je třeba, aby proběhl stejný redakční proces jako u knihy tištěné. Pouze odpadají náklady na tiskárnu. Pak jsou klíčovou otázkou náklady na distribuci, kdy musíme srovnávat náklady na distribuční servery, které e-knihy nabízejí, s náklady na distribuci tištěných knih. Ty nejsou úplně srovnatelné a liší se případ od případu. Náklady lze odhadnout na 30 000–60 000 korun. Vydavatel musí brát na svá bedra většinou poplatky za sazbu pro elektronickou knihu. V této fázi vývoje, kdy u nás trh e-knihami ještě dokonale nefunguje, každý, kdo vydává e-knihu, podstupuje značné riziko a vynakládá poměrně nejistou investici.

Císař: Doplnil bych informaci, že v oblasti e-knih je podobná situace, ale ještě horší, než když se objevilo video, kdy bylo k dispozici několik systémů záznamu obrazu, které mezi sebou soupeřily. Pokud vím, v e-knihách je v současnosti kolem čtyřiceti formátů, v nichž mohou být data uložena. Další otázku směřuji na paní Sušickou. Týká se půjčování e-knih v knihovnách. Již jsem zmiňoval, že v Městské knihovně v Praze se půjčují e-knihy již dva roky. Týká se to většinou titulů, které jsou již volné, tzn. nepodléhají autorsko-právní ochraně. Jak budou knihovny reagovat na změny stylu vydávání a prodeje knížek? Nemusím připomínat, že celá řada nakladatelů z toho má obavy...

Sušická: Nejprve bych trochu zpochybnila pojem „výpůjčka“. Přes web knihovny MKP zpřístupňujeme i „digital born“ e-knihy přibližně v té podobě, jakou popsal Ing. Pechoč, jsme vlastně jejich vydavatelé, avšak to jsou autorsky nevázaná díla a o nich tady dnes asi nebudeme vůbec mluvit. Co se týče výpůjček autorsky vázaných děl, je to opravdu pole neorané. I když pan Srstka před chvílí zdůraznil, že autorský zákon je na vysoké úrovni, tak bych to ráda ve vztahu ke knihovnám trochu zrelativizovala. Už jenom provázanost s knihovním zákonem trochu pokulhává, protože ten zase říká, že zájem nebo veřejná funkce knihovny spočívá ve zpřístupňování knihovního fondu, a ten je soustavně organizovanou a doplňovanou kolekcí dokumentů. Pokud se podíváme do budoucna, je otázkou, zda a jak budeme moci e-knihy vlastně soustavně doplňovat a zpřístupňovat.

Srstka: Je to pochopitelně velice složitá otázka. Její složitost však nezpůsobuje zákon, ale praxe. Třeba Němci, kteří jsou pečliví, na jedné konferenci o možnostech zpřístupnění fondu knihovny na internetu, tj. aby si abonenti knihovny mohli z internetového portálu příslušné knihovny stahovat díla do svých počítačů nebo se na ně alespoň dívat, streamovat, vytvořili celý graf postupů správného licencování takových případů. Součástí byla i problematika out-of-printů, tj. knih již rozebraných, což je problematika, o níž se tady moc nemluví. Já se tomu divím, protože za chvíli se tato praxe začne uplatňovat i u chráněných děl. Dojde i k licencování za tímto účelem, takže najednou začne knihovna, která tak bude činit, fušovat nakladatelům do vydávání knih. Těm Němcům, kteří vytvořili zmiňovaný graf, na jedné straně do grafu vtékala volná díla a na druhé straně chráněná díla, která právě dělili na out-of-prints a inprints. Out-of-prints může knihovna v SRN zveřejňovat na svém webu, inprints by však neměla. A teď to členění pokračuje. U autorů slovesných děl – na rozdíl od jiných uměleckých druhů – vyvstává velice urgentní otázka problematiky tzv. sirotčích děl. Zatímco třeba hudební díla podchycuje OSA již desítky let v historické kontinuitě, literární tvorba se vždycky pohybovala a pohybuje ve sféře velkých práv, kde si autoři vyřizují svá práva přímo s nakladateli. Neexistuje tedy žádná vyčerpávající databáze, která by podrobně mapovala všechny dědice. Nikdo to v minulosti nedělal z důvodů uvedených před chvílí... Když se potom tyto tři prvky sečtou, nastává velice složitá situace. O úspěšnosti a aplikaci zmiňovaného německého grafu v praxi pochybuji. Teď bych mohl velice dlouze hovořit o cestách, které vedou k licencování a které jsou na první pohled triviální, protože jde zcela jednoduše o to, jakým způsobem, když jsme u případu knihovny, odlicencovat chráněné dílo tak, aby se mohlo užívat na internetu. Existuje mnoho cest. Jedna cesta je od nakladatelů, pokud práva od autorů mají, k tomu se ale asi brzy dostaneme, druhá je od kolektivního správce, a tady neprotěžuji nijak DILIA, může to být koneckonců i jiný kolektivní správce. Další cesta je přímo od autorů nebo jejich dědiců. To jsou stručně řečeno tři základní cesty a v případě knihovny by se měly někde potkat.

Císař: Stále hovoříme o e-knihách obecně bez rozlišení, zda se jedná o tuzemské dílo nebo dílo ze zahraničí nebo jeho překlad. Předpokládám ale, že si praxe vynutí odlišný přístup k těmto různým druhům původu e-knih...

Pechoč: Jak jsem již naznačil, trh e-knih teprve vzniká a nelze přesně odhadnout, jak dlouho to bude trvat a zda se ho vůbec podaří vybudovat. Bude velký problém s překladovými díly, protože existuje praxe, že se musí autorská práva nejprve nakoupit u zahraniční agentury a zaplatit předem. Nevím, kdo si ve chvíli, kdy je nejistý trh, dovolí dát tolik peněz za nákup zahraničního díla předem. Domnívám se tedy, že zpočátku se u nás budou vydávat především díla českých autorů, která nebudou podléhat vazbě na agenturu. V případě zahraničních děl mám trochu pochybnosti. A také se ukazuje, že jenom velmi málo legálních e-knih jsou překlady. U knih českých autorů, jak poznamenal pan Srstka, je třeba, aby byly správně napsané licenční smlouvy a aby příslušná licenční smlouva zahrnovala pasáž o sdělování veřejnosti podle § 18 nebo užívání díla sdělováním veřejnosti. Pokud tuhle klauzuli smlouva nebude obsahovat, je třeba připravit dodatek nebo připravit a podepsat smlouvu

novou. Pak bude i u e-knih možné, aby se legálně vydávaly samostatně nebo paralelně s tištěnou knihou.

Sušická: Pro knihovny je to asi stejné jako v případě českých autorů, protože v obou případech musíme mít zaručeno, že poskytovatel má s nositeli autorských práv smluvně vyřešeno, že nám může dát licenci k půjčování, ať už zpřístupnění přes internet říkáme jakkoli. V zahraničí jsou o trochu dále. V oblasti vědecké literatury existují modely, kdy knihovny dostávají formou předplatného přístup do znalostních systémů, jejichž součástí jsou periodika nebo i knihy. Knihovny si je v podstatě předplácují. Ta suma je vykalkulovaná tak, že je v ní obsažena i možnost stahování a prohlížení, častěji však stahování. V oblasti vědecké literatury je zatím zahraničí rozhodně dál.

Srstka: Já jsem nemluvil o modelech, ale o zákonech. Knihovny většinou za mohutné podpory poslanců v autorských zákonech vydobudou (dívám se na dr. Matušíka z Národní knihovny) velice silné instrumenty pro to, aby se v co nejširším měřítku jednalo o volné užití autorských děl. Veřejnost pochopitelně vyžaduje, aby se k autorským dílům (i vědecké dílo je autorské dílo), aby se k nim mohla co nejjednodušeji a nejrychleji dostat, aby se za ni platilo co nejméně nebo nejlépe vůbec. Nechávám stranou popisovat zde snahy Národní knihovny, která je v tomto punktu velice aktivní a která například prosadila do § 101, odst. 9 novely autorského zákona z roku 2006 mnoho takových „osvobozujících“ ustanovení. Byť jsme každý na jiné straně lodi, tak se myslím respektujeme. Takže lze licencovat zjednodušeným způsobem. Znovu připomínám, že autorský zákon poměrně přesně kopíruje nejjobsáhlejší dokument EU o autorském právu, směrnici o informační společnosti, kde knihovnám dává právo, aby ve svém sídle umístily terminály, na nichž budou dostupné v elektronické podobě nejrůznější druhy slovesných děl. Tam si je může každý prohlížet a nic za to neplatit. Knihovna však musí zabránit tomu, aby se daly pořizovat z těchto terminálů kopie. Já si tedy nemyslím, že bychom nebyli schopni tyto modely vytvořit, je ovšem otázkou, která se omílá pořád kolem dokola i v zahraničí, kde končí právo společnosti využívat autorská díla – a znovu opakuji především vědecká díla – bez jakékoli platby autorům a kde začíná povinnost platit. To je pochopitelně velice složitá záležitost. Zahraniční díla, jak už tady nastínil Ing. Pechoč, mají z hlediska autorského práva, když to řeknu materiálně, nekonečně složitostí. Uvedu příklad. Tak třeba teď vyšla *Vojna a mír*. Tolstoj umřel již roku 1910. Knihu přeložil Lubomír Dvořák – mimochodem výborně –, doufám, že neuvádím špatně jeho jméno. Překladatel tedy ještě žije. To je jednoduchý případ. Ale vedle toho máte třeba *Osudy dobrého vojáka Švejka*. Hašek umřel již roku 1923, takže je dnes volným, ale Josef Lada umřel roku 1957, a ten je z hlediska autorského práva chráněn. Naštěstí má pouze jednoho dědice, svého vnuka. Když se postupně dostáváte hlouběji a hlouběji, zjistíte, že když užíváte děl zahraničních chráněných autorů, tak je musíte vypořádat, a to začíná být složité, protože oni nemají sebemenší chuť dávat licenci jen za procenta z prodeje, a chtějí zálohu, o níž mluvil Ing. Pechoč. A pak máte další a další útvary v literární produkci, když třeba někdo převypráví *Tři mušketýry*, tedy jde o autora derivátního, odvozeného, a jeho práva musejí být také vypořádána. Ovšem v jakém rozsahu? Paušálně to jde řešit velice obtížně. A k tomu

přistupuje další problém, o němž hovořila paní Mgr. Sušická. Kde ta práva jsou: u nakladatele, nebo u autora, nebo snad u kolektivního správce? A v tom je ten největší problém a za ním se někde krčí výše odměny. Tedy spíše nekrčí! Jistě tušíte, že je to pořádně výbušná záležitost a asi se k ní za chvíli dostaneme.

Císař: Když už jste mi připravil takový hezký úvod, tak navážu. Široce diskutovanou otázkou je v případě e-knih jejich cena ve srovnání s tištěnými. Připomenu výsledky vaší konference. Přítomní se shodli, že by byla rozumná tak kolem 50–120 Kč, aby to nelákalo k nelegálnímu kopírování těchto knih. Momentálně, pokud vím, se u nás ceny e-knih pohybují na úrovni kolem 50–70 % ceny tištěné knihy. Musíme ještě přihlížet k velikosti anglosaského a tuzemského trhu. Jen připomenu, že v loňském roce se e-knih v USA prodalo zhruba za půl miliardy dolarů. U nás se náklady e-knih pohybují řádově v desítkách kusů.

Srstka: Nejsem obchodník s e-knihami, takže mně do toho nic není, ale odvozuji svoje zkušenosti z trpkých zkušeností z dob, kdy se na internetu začala stahovat hudební díla a před dvěma lety masivně i audiovizuální díla. Protože my jako DILIA inkasujeme odměny pro autory, tak se pochopitelně dotýkáme koncových cen. S Ing. Pechočem jsme už o tom vedli mnohokrát přátelskou diskusi, nikomu své přesvědčení nevnučuji, ale jakmile se cena stahované e-knihy dostane nad 60 nebo 70 Kč, tak je pro uživatele nezajímavá. Opírám to o cenu za legální stažení audiovizuálního díla, která činí cca 50–60 Kč. I když každé srovnání kulhá, tak jen poměřte investici na vytvoření audiovizuálního díla a vydání knihy. Osobně se domnívám, že se e-knihy – a zase svůj názor nikomu nevnučuji – chytí jen zčásti. Ale co by se mělo dostat do podoby legálních e-booků velice rychle, jsou vědecká díla. Tady se nelegální kopie vyskytují nadměrně. V tomto segmentu literatury je v současné době situace přímo katastrofální, deset minut po dvanácté!

Císař: Tady bych poprosil o slovo paní Sušickou, protože je známou skutečností, že užívání beletrie a odborných děl v elektronické formě je dosti rozdílné.

Sušická: To určitě. Pokud se ještě budeme bavit o ceně, tak je dobré připomenout, že ceny za vědeckou literaturu jsou samozřejmě nesrovnatelně vyšší. Ještě bych se ráda vrátila k tomu, jak bychom cenili e-knihu ve srovnání s tištěným textem. Samozřejmě to nakladatele nemusí vůbec zajímat, nemusí to zajímat ani kolektivního správce. My jako knihovna bychom mohli ale těžko přistoupit na cenu vyšší, pokud by ovšem zároveň existoval i tištěný text. Tohle říkám na adresu různých výpůjčních systémů, které jsou již vyvíjeny i v ČR. Bude-li se požadovat za softwarový systém astronomická prvotní investice, tak je to pro knihovnu těžko přijatelné.

Císař: Tenhle problém je pro pana Ing. Pechoče doslova životně důležitou otázkou. Nemýlím se?

Pechoč: Musím se opakovat. Trh zatím není vyvinutý. Pokud mu ze všech stran nepomůžeme, tak se ani nevyvine. V naší firmě máme za to, že pokud v současnosti vychází e-kniha jako „sestřička“ tištěného textu, měla by být i její cena rozhodně nižší, aby vůbec

napomohla takovému trhu vzniknout. Samozřejmě respektujeme názory a přání svých partnerů, nakladatelů. Mají-li představu o ceně e-knížek vyšší, tak to musíme respektovat. Nicméně si myslíme, že by cena e-knih měla být ze začátku menší. Pak by se asi stále více vydávaly pouze e-knihy. Jejich cena by se musela zvýšit, aby pokryla reálné náklady. Obecně si myslím, že je třeba se chovat tak, aby z celého byznysu s e-knihami nevymizely peníze. Pokud budou e-knihy příliš drahé, tak se čtenáři vydají spíše na cestu, jaká se nastoupila v případě stahování muziky.

Císař: Pan dr. Srstka na začátku vyjádřil uspokojení nad tím, že stávající autorský zákon je takřka skvělý a vše pokrývá. Tak se ptám: V čem tedy spočívá neustále vzývaná a připravovaná novela autorského zákona, kterou už ministerstvo kultury několikrát těsně před projednáváním parlamentem stáhlo? Zahrnuje i otázky, které se bezprostředně vztahují k e-knihám?

Srstka: Nevím, jak bude novela vypadat, protože ministr Besser zaujal úplně jiné stanovisko než jeho předchůdce Riedlbauch. Nechal otevřít volnou stránku na internetu MK ČR, kam všichni občané této země – a možná i cizinci – mohou podávat své návrhy autorského zákona. Nikoli jen v paragrafované podobě, ale prostě jakkoli. Nevím, kolik tam toho přišlo. Uzávěrka byla 30. 4. 2011. My jsme pochopitelně za DILIA odevzdali svůj návrh, ale k tomu se ještě vrátím. Nevím, zda si dokážete dostatečně představit takové to legislativní balábile, ale tenhle případ není zrovna obvyklý, kdy pan ministr předpokládá, že všechny návrhy pověsí na internet a bude se o tom vést veřejná diskuse. Nevím, zda to k něčemu povede, já se k tomu vyjadřovat nebudu. Ta diskuse ovšem někdy skončí a pan ministr by měl, pokud tato vláda vydrží, předložit podle legislativního plánu návrh novely autorského zákona do vlády do konce prvního čtvrtletí 2012. Poté nastane meziresortní připomínkové řízení, pak se ke slovu dostane legislativní rada vlády, nějak to dopadne, a pokud se vláda shodne, předloží novelu autorského zákona, tipuji, tak ve druhé polovině roku 2012. Ale to jsou jen mé časové odhady. Legislativní proces je největším nebezpečím autorského zákona, resp. jeho novely. Poslanci jsou totiž autorským zákonem většinou unešeni a snaží se tam dopravit spoustu pozměňovacích návrhů, které v závěru znamenají většinou katastrofu vzhledem k naprosté neznalosti materie autorského zákona ze strany poslanců. Mohl bych tady o tom vyprávět veselé historky. Včetně projednání v senátu odhaduji přípravu textu tak na půl roku. Pak se novela teprve dostane k prezidentovi. Když vše projde tak, jak jsem nastínil, bude novela autorského zákona účinná nejdříve k 1. 1. 2014. Z hlediska e-knih jsme navrhovali tři věci. Ne proto, abychom z toho něco měli, jak agenturu DILIA vždy s oblibou napadá Pirátská strana, ale aby se usnadnilo to, o čem jsme zde mluvili. První věc je úprava „sirotčích děl“, kde bude brzy vydána evropská směrnice, která by měla být harmonizována právě novelou autorského zákona. Druhá věc je, že navrhuje, aby internetové užití dnes obsažené v § 18/2 bylo upřesněno, protože pro uživatele i autora je velký rozdíl, když se stahuje nebo streamuje. A třetí věc, za kterou nás kritizují nejvíc – a já vás zde upřímně ujišťuji, že je to z důvodů systematických a ne jiných! –, je tzv. Extended Collective Licencing (ECL) pro stahování autorských děl z internetu. V českém překladu jde nepříliš přesně o rozšířenou kolektivní

správu. To je instrument, pro který je kolektivní správa obecně nenáviděna, a já to do určité míry mohu pochopit. Kolektivní správce má v rámci ECL právo licencovat užití všech děl, tedy zastupuje nejen autory, se kterými má uzavřenu smlouvu, ale i autory ostatní, a to přímo ze zákona. Ovšem tito autoři mají svaté právo, aby takovéto zastupování ze zákona vyloučili. To je tzv. baltický model, protože severské státy dospěly k názoru, že pokud se nepřijme tento způsob ještě ve spojení s vyřešením „sirotčích děl“, nebude možné objektivně vzato zpřístupňování děl na internetu odlicencovat. My máme k této novele ještě spoustu jiných návrhů, ale vzhledem k tématu naší dnešní diskuse nejsou aktuální.

Sušická: My jako knihovny si velmi vážíme připomínek, které jdou vstříc knihovnám, jak jste hovořil o „sirotčích dílech“. To, co však knihovnám dovoluje autorský zákon u vázaných děl, je zpřístupňovat jejich elektronické verze jen na místě samém, tj. v prostorách knihovny. Volná díla naproti tomu prostě nabízíme ke stažení – čtenář se může vzdáleně připojit. To, co nám dovolí nový autorský zákon, je nadále nabízet díla, podléhající autorskoprávní ochraně, k prohlížení jen na místě samém. Nevím, jestli si domyslíte ty důsledky.

Srstka: To je ale právě otázka, protože evropská doktrína se stále drží toho, že v případě autorských děl jde „pouze“ o ochranu vlastnictví v tomto případě nemotného, tedy jak rád říkám, že i ta poslední kopie je vlastnictvím autora. A potom existuje spousta výjimek, třeba knihovní licence za náhradu nebo výjimky v rámci státního zájmu bez náhrady. Těch bez náhrady je čím dál víc, třeba citace bez náhrady atd. atd. Je ale otázkou, zda evropská politika v rámci autorského práva půjde tak daleko, že začne rozšiřovat výjimky i na případy, kdy jde o jasné výdělečné užití děl, jako je tomu v případě internetu. Tady pořád panuje představa, že kolektivní správci chtějí všechno „schroustat“ a získat z toho strašně peněz. Upozorňuji však, že i historicky se už od konce 19. století v Paříži kolektivní správa praktikuje kvůli uživatelům, ne kvůli autorům, protože pochopitelně uživatel, např. rozhlasová stanice, není schopná odlicencovat dopředu tisíc písniček, které odehraje za den. Jestliže nebude systém ECL ohledně internetu přijatý, tak se to bude muset licencovat nějakým jiným způsobem. Bude to složité, budou se muset hledat nositelé práv a nejde jen o autory, ale také o výkonné umělce a producenty. Pochopitelně to bude těžkopádné. To je první varianta, když se nepřijme ECL. Druhá varianta, která, myslím, vzhledem ne k české, ale k evropské legislativě zatím vůbec není přístupná, je, že se z užití děl na internetu „udělá“ volné užití za náhradu a bude se vybírat nějaká náhradní odměna. Ale od koho se bude vybírat? Třetí variantu představuje, že dojde k volnému užití bez náhrady. Nevím, jak by na to legislativci všech možných států EU, kteří střeží ochranu vlastnictví, reagovali. Mohu vám jen říci, že představa, jak kolektivní správce za úhradu licencuje stahování e-knih třeba knihovnám v internetovém prostředí, není finančně vůbec výnosná. Na to kolektivní správa brzy umře, protože náklady vedoucí k licencování budou brzy vyšší než příjmy, které z licencování vyplynou.

Císař: Před 5–6 lety byla legislativa v zahraničí, a to nejen v rámci EU, ve vztahu k e-knihám na veletrhu ve Frankfurtu velice diskutovanou a živou otázkou. Pan Srstka nastínil

harmonogram, kde se zmiňoval až o horizontu roku 2014, kdy bude přijatá novela autorského zákona. Mám takový pocit, že to zase budeme dělat jako obvykle tak „zodpovědně“ a aby to bylo úplně nejlepší, až budeme mít zpoždění...

Sušická: Víím, že v USA existuje termín fair use. Třeba na akademická díla by se dalo použít něco podobného, tzn. že by se autorský zákon nevztahoval paušálně na všechna autorská díla stejně, ale že by se z nich daly vydělit určité typy.

Srstka: Ovšem i fair use zahrnuje náhradní odměnu.

Císař: Jak se domníváte, že se dá postavit k aktivitám nelegálních literárních portálů? Výrazně narůstající údaje o počtu vystavovaných titulů, stahovaných titulů i připojených uživatelů, se objemy diametrálně odlišují od objemů e-knihy, které se vydávají a prodávají legálně.

Pechoč: Konkurovat se dá jedině kvalitou a dobrou nabídkou. A na začátku tohoto procesu by měla hrát úlohu nižší cena. Moc jiných cest není. U kopírování hudby je to jednodušší. Jakmile je hudba někde uložena, stáhnete si soubor do počítače a máte ji. U kopírování knih, řekněme tištěných, je převod do podoby e-kničky trochu složitější. Ale statistiky ukazují, že je tu hodně nadšenců, kteří jsou ochotní se na tom podílet. Myslím si ale, aby to mělo naději na úspěch, je nutné hodně rychle připravit nabídku kvalitně udělaných knih s kvalitním obsahem. Bohužel, velkou překážku vidím u zahraničních autorů a překladové literatury vůbec.

Srstka: Myslím si, že největší z nelegálních portálů je dnes u nás XTrans, což je rozcestník, skrze který se dostáváte do malých šuplíků, v nichž jsou uloženy statisíce slovesných děl. Rozcestníky a různá úložiště i postihování neoprávněných uživatelů je však velice složité, protože to není všechno uloženo na jednom portálu. My jsme spolu s nakladatelstvím Academia již podali na XTrans trestní oznámení, ovšem nevíme, jak to dopadne, protože pole pro vyhnutí se odpovědnosti je velice široké: XTrans má server v Holandsku nebo na Taiwanu a úložiště jsou rozprostřena po celém světě. Jsem upřímně zvědavý, co s tím policisté udělají. Myslím si, že to žádná velká sláva nebude. Ostatně oni moc velký prostor pro svou činnost nemají. Vyzývali jsme klasické nakladatele, abychom vytvořili sdružení podobné, jako v hudbě existuje IFPI nebo u filmů Česká protipirátská unie, avšak zcela marně. Jedním z mála subjektů, který s námi na tomto poli spolupracuje, je tedy Academia.

Sušická: V daném případě jsme tady asi všichni na jedné lodi, protože i pro nás je existence nelegálních serverů ohrožením. Ale když jako knihovny přemýšlíme nad sebou samými, tak podobně jako pan Ing. Pechoč zdůrazňujeme i my přidanou hodnotu. Hned na začátku jsem vysvětlila, že zpřístupňujeme fond, který je organizovaný, soustavně doplňovaný, uchovávaný apod. To je zase naše přidaná hodnota.

Císař: Bohužel, čas, vymezený na naši diskuzi, již téměř vypršel. Máme posledních pět minut, a proto bych rád vyzval publikum, zda nemá nějaké otázky nebo zda někdo nechce k tématu ještě něco dodat.

Libor Kubica z nakladatelství technické literatury Ben: Vytrvale se věnujeme protipirátským aktivitám a narážíme na spoustu zajímavých věcí. Já jsem například teď rozjel kampaň na aktivní potírání pirátství prostřednictvím portálu <http://pirati.ben.cz> specifikoval všechny skupiny, které se na pirátství podílejí. A je zajímavé, že právě pan [ředitel] Padevět z nakladatelství Academia nebyl schopen doložit úplně všechna práva ke knížkám, která mají elektronickou podobu. A to je, myslím, základní kámen úrazu v tom, aby se dalo jít do dalšího sporu. Libor Kubica z nakladatelství technické literatury Ben

Srstka: Ne že bych se vyhýbal tématu, do jaké míry nakladatelé disponují nebo nedisponují autorskými právy. Ani jsme je neotevřeli, protože bych to viděl minimálně na půl hodiny. Ale rád bych alespoň upozornil na jednu věc, která je velice důležitá. Měl jsem možnost diskutovat se dvěma vysokými policejními důstojníky, kteří se dostavili do DILIA, o otázce výše způsobené škody, což je z hlediska trestního zákona rozhodující. Před rokem nebo dvěma lety jsme ji kalkulovali, ale policisté pochopitelně říkali: „Ne, to jste to kalkulovali, ale jaká je obvyklá cena? Ta je pro nás rozhodující, abychom spočítali, kolik činí škoda.“ Tím chci jen říci, že je fajn, že se prodej e-knih už rozjel, protože se vytváří hladina obecné výše cen, a tím pádem i obvyklých autorských odměn, a podle toho se dá nějakým způsobem postupovat.

Kubica: Přišel jsem na takovou fintu, protože jsem připravil licence na e-knihy podobně, jako když fotobanky prodávají fotografie a chtějí na ně také nějakou licenci. A pokud potom uvidí svou fotku na nějakém webu, dojde tedy k využití elektronické licence, a oni si nárokují zaplacení licence i přesto, že hříšník nepovoleně využité foto stáhne. Za naše nakladatelství jsem vytvořil k jednotlivým titulům elektronické licence pro komunitní weby, zhodnotil je nějakou částkou, a tudíž se můžu domáhat konkrétní výše škody. Cena licence je samozřejmě několikanásobně vyšší než cena knihy.

Císař: Pan dr. Srstka mě ještě požádal o poslední slovo, a tak mu je dávám...

Srstka: Vzhledem k nepochopitelnému skandálu, který vznikl v předvečer veletrhu a týká se naší agentury DILIA, dovoluji si vás upozornit na to – pokud jsou mezi vámi nějací autoři – že existuje institut kolektivní správy autorských práv. Mám na mysli především náhradní odměny. Svá díla si lze u DILIA zaevidovat nesmírně jednoduchým způsobem. Stačí, když si otevřete webovou stránku www.dilia.cz, a evidence je během několika hodin nebo dne vyřízena. Tuto informaci vám předávám proto, protože jsme byli několika nakladateli a autory nařčeni z toho, že to málo propagujeme.

Císař: Chtěl bych poděkovat za účast aktivním účastníkům diskuse i všem příchozím. Zároveň bych vás rád pozval na další akce v rámci veletržního tématu Svět e-knih do stánku vydavatelů, distributorů i prodejců e-knih.

Závěry

Z diskuse vyplynula řada zajímavých a podnětných poznatků a závěrů, a tak si je zde dovolím zrekapitulovat:

- E-kniha není pouhou kopií knihy tištěné, ale jiným vyjádřením autorského nebo literárního autorského díla. Vyžaduje však specifické postupy přípravy (např. jiné formátování textu, přizpůsobení obrázků parametrům čtečky), nese nutnost rozdílných nákladů na distribuci apod.
- Při srovnání s cenami za stahování audiovizuálních děl se ukazuje, že jakmile se cena e-knihy dostane nad 60–70 Kč, tak je pro čtenáře nezajímavá.
- Překladační díla v elektronické podobě představují pro malý a teprve vznikající český knižní trh s e-knihami velký problém, protože se musí nejprve zakoupit autorská práva v zahraničí a zaplatit předem, neboť zde není velký zájem o procenta z prodeje. Prioritně se tedy budou vydávat především díla českých autorů.
- V případě e-knih existují velké rozdíly ve využívání beletrie a odborné a vědecké literatury. Hranice práva na jejich volné využívání a povinnosti platit jsou však i v zahraničí stále nejasné.
- Otázky autorských odměn všem autorům, kteří se podíleli na vzniku e-knihy, je značně výbušnou záležitostí.
- Literární tvorba se vždycky pohybovala a pohybuje ve sféře velkých práv, kde si autoři vyřizují svá práva přímo s nakladateli. Neexistuje tedy žádná vyčerpávající databáze, která by podrobně mapovala všechny dědice, což je problematické zvláště v případech tzv. sirotčích děl.
- Využívání internetu a technologie kopírování se vyvíjejí mnohem rychleji, než se stačí připravit potřebná legislativa.
- Novela autorského zákona, pokud projde povinným legislativním „kolečkem“, by měla platit nejdříve tak od 1. ledna 2014.
- Autorský zákon je z hlediska půjčování e-knih v knihovnách v rozporu s knihovnickým zákonem, kde se deklaruje veřejná funkce knihovny a zpřístupňování jejího fondu.
- Knihovny, pokud začnou půjčovat k využití e-knihy, jež podléhají autorskoprávní ochraně, budou vážně ohrožovat existenci nakladatelů i knihkupců.
- Knihovny by v případě licencování e-knih přistupovaly na nižší ceny, než je tomu v případě nákupu tištěné knihy, pokud by daný titul existoval v obou verzích – ovšem nelze vyloučit speciální cenu ve vztahu k počtu „výpůjček“.
- Nový autorský zákon by v případě e-knih měl umožnit knihovnám nabízení autorských děl, podléhajících autorskoprávní ochraně, prohlížení na místě samém.
- Nelegálním literárním portálům lze legálně konkurovat pouze kvalitou, dobrou titulovou nabídkou a v případě knihoven přidanou hodnotou v podobě poskytovaného informačního servisu.
- Čeští nakladatelé jsou v případě společného postupu proti knižním pirátům zatím značně zdrženliví.

- Pro soudní řízení v případě neoprávněného vystavení textu knihy na internetu je důležité vyčíslení způsobené škody, což je velice složité. Zajímavým námětem, který zazněl z publika, je stanovení ceny elektronické licence za využití konkrétního díla pro komunitní weby.

Jaroslav Císař

3. června 2011